

Azərbaycan Ordusunun şəxsi heyəti ilə keçirilən ictimai-siyasi hazırlıq dərsi

(İctimai-siyasi hazırlıq dərslərinin qrup rəhbərinə dərslə hazırlaşmaq üçün kömək)

Suallar:

1. Azərbaycan Respublikasında vətəndaşların hüquqi məsuliyyəti.
2. Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər.
3. Hərbi qulluqçuların hüquqi məsuliyyəti.

Azərbaycan Respublikasının vətəndaşların hüquqi məsuliyyəti

Hər bir cəmiyyətin normal həyatı üçün müəyyən qaydaların mövcud olması və ictimai-sosial münasibətlərin nizama salınması zəruridir. Həmin nizamları qaydalara, cəmiyyətin həyat fəaliyyətinin nizamlanmasına onun üzvlərinin davranışını müəyyən edən hüquqi normaların köməyi ilə nail olunur. Ancaq ictimai-sosial münasibətlərə hüquqi çərçivədə təsir göstərən digər amillər də vardır ki, bunlar da əxlaqi və dini normalar, adət və ənənələrdir.

Hüquqi məsuliyyət dedikdə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının, qanunlarının, qüvvədə olan hüquqi sənəd və aktların tələblərinin icrasına dövlətin məcburetme formasının verilməsi başa düşülür.

Müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin banisi ulu öndər Heydər Əliyev gənclərimizə Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını öyrənməyi tövsiyə edərək demişdir: "Konstitusiyada hər bir vətəndaşın hüquqları və azadlıqları öz əksini tapıbdir, eyni zamanda, hər bir vətəndaşın vəzifələri öz əksini tapıbdir. Vəzifələr isə, şübhəsiz ki, hər bir vətəndaşın özünü üzünə düşən borcdur, məsuliyyətdir".

Konstitusiyanın 24-cü maddəsinə əsasən, hər kəsin doğulduğu andan toxunulmaz, pozulmaz, ayrılmaz hüquqları və azadlıqları vardır. Bu isə hər kəsin cəmiyyət və başqa şəxslər qarşısında məsuliyyətini, vəzifəsini əhatə edir.

Konstitusiyanın 72-ci maddəsinə görə, dövlət və cəmiyyət qarşısında hər bir şəxs onun hüquq və azadlıqlarından bilavasitə irəli gələn vəzifələr daşıyır. Hər bir şəxs Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına əməl etməli, başqa şəxslərin hüquq və azadlıqlarına hörmət bəsləməli, qanunla müəyyən edilmiş digər vəzifələri yerinə yetirməlidir. Qanunu bilməmək vətəndaş məsuliyyətindən azad etmir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 80-ci maddəsinə əsasən, Konstitusiyanın və qanunların pozulması, o cümlədən Konstitusiyada və qanunlarda nəzərdə tutulan hüquqlardan sui-istifadə və ya vəzifələrin yerinə yetirilməməsi qanunla müəyyən edilən məsuliyyətə səbəb olur. Hər bir şəxs dərk etməlidir ki, hüquq pozuntusuna yol verdikdə onun dövlət qarşısında məsuliyyət vəzifəsi yaranır və belə hallarda dövlət öz məcburetme formalarını tətbiq etməkdə haqlıdır. Hər bir demokratik cəmiyyətdə hüquqi məsuliyyətin geniş dərk edilməsinin sosial əhəmiyyəti böyükdür və belə bir cəmiyyətə malik olan ölkə hüquqi dövlət quruculuğu yolunda mühüm nailiyyətlər əldə etməyə qadirdir. Hüquqi məsuliyyətin iki məqsədi - ümumi və konkret məqsədi vardır. Ümumi məqsəd

Mövzu: Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər. Hərbi qulluqçuların hüquqi məsuliyyəti.

İctimai-siyasi hazırlıq qrupunun rəhbərinə bu məşğələyə hazırlaşarkən Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının, hərbi qanunvericilik aktlarının, Hərbi andın və hərbi nizamnamələrin tələblərini diqqətlə öyrənmək və öz bölməsinin tapşırıqlarını, xüsusiyyətlərini, xidmət şəraitini nəzərə alaraq mövzunu bölmənin gündəlik həyatı ilə bağlamaq tövsiyə olunur.

demokratik quruluşun şərtlərini hüquqi cəhətdən təmin etməkdən ibarətdir. Hüquqi məsuliyyətin konkret məqsədi - demokratik hüquq qaydasını pozuntulardan mühafizə və müdafiə etməkdən, vətəndaşları hüquqi cəhətdən, hüquq pozanları isə yenidən tərbiyə etməkdir.

Cinayət törətmiş şəxslər qanun qarşısında bərabərdirlər və irqindən, milliyyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalardan, həmkarlar ittifaqlarından və digər ictimai birliklərdən mənsubiyyətdən və digər hallardan asılı olmayaraq cinayət məsuliyyətinə cəlb olunurlar.

Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin vəzifələri sülhü və bəşəriyyətin təhlükəsizliyini təmin etməkdən, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarını, mülkiyyəti, iqtisadi fəaliyyəti, ictimai qaydanı və ictimai təhlükəsizliyi, ətraf mühiti, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası quruluşunu cinayətkar qəsdlərdən qorumaqdan, habelə cinayətlərin qarşısını almaqdan ibarətdir.

Bu vəzifələri həyata keçirmək üçün Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi cinayət məsuliyyətinin əsaslarını və prinsiplərini, şəxsiyyət, cəmiyyət və dövlət üçün təhlükəli olduğuna görə cinayət sayılan əməllərin dairəsini və həmin cinayətlərin törədilməsinə görə tətbiq edilən cəzaların növlərini, həddini və həcmi, habelə digər cinayət-hüquqi xarakterli tədbirləri müəyyən edir.

Qanunda nəzərdə tutulmuş hər hansı əməlin (hərəkət və ya hərəkətsizlik) əlamətləri formal cəhətdən mövcud olsa da, lakin az əhəmiyyətli olduğuna görə ictimai təhlükəli sayılmayan, yeni, şəxsiyyətə, cəmiyyətə və yaxud dövlətə zərər yetirməyən və ya zərər yetirmək təhlükəsi yaratmayan əməl (hərəkət və ya hərəkətsizlik) cinayət hesab edilmir.

Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər anlayışı Azərbaycan Respublikası CM-in 327-ci maddəsi ilə müəyyən edilir. Həmin maddəyə görə çağırış və ya kontrakt üzrə Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrində hərbi xidmət keçən hərbi qulluqçuların, qanunla müəyyən edilmiş qaydada hərbi qulluqçu statusuna malik olan başqa şəxslərin, habelə təlim və ya yoxlama toplanışlarına cəlb edilmiş hərbi vəzifələrin hərbi qulluğun müəyyən edilmiş qaydaları əleyhinə yönələn cinayətləri hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər hesab olunur.

Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlərin təsnifatı CM-in XII böl-

məsinin 35-ci fəslində verilmişdir. Bu fəslə 27 maddə daxildir.

Hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətləri törədilmə xarakterlərinə görə aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar:

- hərbi qulluqçular arasında tabelik münasibətləri olduqda və ya olmadıqda qarşılıqlı münasibətlərin nizamnamə qaydalarını pozma xarakterli cinayətlər (CM-in 328-332-ci maddələri);

- hərbi hissəni özbaşına tərk etmə, fərarilik, öz sağlamlığına zərər vurmaq və s. üsulla hərbi xidmətdən yayınma məqsədilə törədilən cinayətlər (CM-in 333-335-ci maddələri);

- qarovul, daxili xidmət, patrul, döyüş növbəsi və digər xidmət qaydalarını pozmaqla törədilən cinayətlər (CM-in 336-340-cı maddələri);

- vəzifəli şəxslərin öz səlahiyyətlərindən sui-istifadəsi və ya vəzifə borclarına səhlənkar yanaşması, döyüş meydanını özbaşına tərk etmələri nəticəsində törədilən cinayətlər (CM-in 341-346-cı maddələri);

- hərbi əmlakı itirmə, zədələmə, xarab etmə və ya məhv etmə ilə nəticələnən cinayətlər (CM-in 347-349-cu maddələri);

- silahla və ya digər təhlükə törədən əşyalarla davranış, maşınların istismarı, uçuş və uçuşa hazırlıq, hərbi gəmiləri idarəetmə qaydalarını pozma nəticəsində törədilən cinayətlər (CM-in 350-353-cü maddələri).

Törətdiyi cinayət üçün intizam cəzası almış hərbi qulluqçu cinayət məsuliyyətindən azad edilmir və qüvvədə olan qanunvericiliyə müvafiq surətdə məsuliyyət daşıyır.

Törədilmiş hərbi cinayət üçün müvafiq qanuna görə inzibati təsir tədbiri görülməsi nəzərdə tutulubsa, bu cinayətin törədilmə şəraitini və nəticələrini nəzərə alaraq, cinayət materiallarının hərbi prokurora göndərilməsi və ya intizam cəzası verilməsi ilə kifayətlənmək barədə komandir (reis) qərar qəbul edir. Bu halda həmin məsələnin həlli və intizam cəzasının müəyyənlişdirilməsi, qanuna görə materialı hərbi prokurora vermək səlahiyyəti komandire (reise) aiddir.

Hərbi qulluqçuların hüquqi məsuliyyəti

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Vətənin müdafiəsini, onun hər bir vətəndaşının müqəddəs borcu və qanunla müəyyən edilmiş qaydada hərbi xidmət keçməyi vətəndaşların əsas vəzifələrindən biri kimi müəyyənləşdirmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələri sıralarına daxil olarkən hər bir vətəndaş Hərbi andı qəbul edir və andını pozar-

sa, Azərbaycan Respublikası qanunlarının tam ciddiliyi üzrə məsuliyyət daşımağa hazır olduğunu elan edir.

Hərbi qulluqçu öz Vətəninin müdafiəsi üçün şəxsi məsuliyyət daşıyır və borcludur ki: Azərbaycanın mənafeyini qorusun; onun nüfuzunun və qüdrətinin möhkəmlənməsinə səy göstərsin; Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına, qanunlarına və Hərbi anda müqəddəs və sarsılmaz surətdə riayət etsin; intizamı, vicdanlı, doğruçu və cəsarətli olsun; hərbi borcunu yerinə yetirərkən bütün qüvvəsini və lazım gəldikdə canını belə əsirgəməsin; komandirlərə (reislərə) sözsüz tabe olsun və döyüşdə onları müdafiə etsin; öz hissəsinin Döyüş Bayrağını göz bəbəyi kimi qorusun.

Hərbi qulluqçu hərbi nizamnamələrin tələblərini və öz vəzifələrini yaxşı bilməli və vicdanla yerinə yetirməli; hərbi biliklərini muntəzəm surətdə təkmilləşdirməli; ona tapşırılmış silahları, döyüş texnikasını və digər texnikanı mükəmməl bilməli, həmçinin hərbi əmlakı və xalq əmlakını qorumaq; ağlabatan təşəbbüslər göstərməli; hərbi xidmətin bütün çətinlik və məhürməhliklərini mətinliklə dözməli; döyüşçü yoldaşlığına sadıq olmalı, öz yoldaşlarına sözü və işi ilə kömək etməli, onları nalayiq hərəkətlərdən çəkindirməli, həyatını əsirgəmədən təhlükədən xilas etməli; sayıq olmalı, dövlət sirrini ciddi surətdə saxlamalıdır.

Hərbi qulluqçuların hüquqi məsuliyyətinin hərbi xidmətdən irəli gələn xüsusiyyətləri Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin fəaliyyətini tənzim edən qanunlarla, Hərbi and, hərbi nizamnamələr və digər hərbi normativ aktlarla (əmrələr, direktivlər, sərəncamlar və s.) müəyyən edilir. Həmin xüsusiyyətlərin ən mühümlərini nəzərdən keçirək:

- hüquq pozuntularının (hərbi xidmət əleyhinə olan cinayətlər, hərbi intizam pozuntuları) xüsusi dairəsi dövlət tərəfindən müəyyən edilir;

- komandirlər (reislər) tabeliklərində olan hərbi qulluqçuların hüquqi məsuliyyətə cəlb etmək üçün xüsusi səlahiyyətlərə malikdirlər;

- komandirlərin (reislərin) hərbi qulluqçulara tətbiq etdikləri hüquqi məsuliyyət tədbirlərinin icrasının xüsusi şərtləri müəyyən edilmişdir;

- yalnız hərbi qulluqçulara tətbiq edilməli olan xüsusi məsuliyyət tədbirləri müəyyən edilmişdir.

Bütün hərbi qulluqçular rütbələrindən və vəzifələrindən asılı olmayaraq qanun qarşısında bərabərdirlər və onlar:

- hərbi intizamın və ictimai asayişin pozulması ilə bağlı nalayiq hərəkətlərə, eləcə də əxlaq qaydalarına zidd hərəkətlərə görə - ictimai təsir tədbirlərinə;

- hərbi intizamı pozduqlarına görə - Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin intizam Nizamnaməsində müəyyən edilmiş qaydada intizam məsuliyyətinə;

- inzibati xətalara görə - Azərbaycan Respublikasının inzibati qanunvericiliklə müəyyən edilmiş ümumi əsaslarla inzibati məsuliyyətə və ya Azərbaycan Respublikası Silahlı Qüvvələrinin intizam Nizamnaməsində müəyyən edilmiş qaydada intizam məsuliyyətinə;

- mülki qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş öhdəliklərin yerinə yetirilməməsinə görə və ya hərbi xidmət vəzifələrini icra etmədikləri vaxt dövlətə və vətəndaşlara vurduqları ziyanı görə - mülki-hüquqi məsuliyyətə;

- hərbi xidməti yerinə yetirərkən, dövlətə vurduqları maddi ziyanı görə - "Hərbi qulluqçuların dövlətə vurduqları ziyanı görə maddi məsuliyyəti haqqında" Əsasnaməyə müvafiq olaraq maddi məsuliyyətə;

- cinayət törətdiklərinə görə - cinayət məsuliyyətinə cəlb oluna bilərlər.

Hərbi qulluqçu ezamiyyətdə, məzuniyyətdə, tibb müəssisəsində müalicə zamanı və digər hallarda törətdiyi nalayiq hərəkətlərə görə böyük rəislərdən aldığı intizam cəzası barədə daimi xidmət yerinə qayıdan kimi özünün bilavasitə rəisinə məlumat verməlidir, əks təqdirdə o, bu iş üçün inzibati məsuliyyət daşıyır.

Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrində hərbi intizam hərbi qulluqçuların şüurluluğuna, vətənpərvərlik borclarını dərdən dərk etmələrinə və Vətənə sonsuz məhəbbət bəsləmələrinə əsaslanır. Lakin bunlar öz hərbi borcuna etinasız yanaşan hərbi qulluqçulara məcburiyyət tədbirlərinin tətbiqini istisna etmir.

Əgər tabelikdə olan tabe olmaqdan açıq-aşkar imtina edərsə, yaxud müqavimət göstərsə, komandir (reis) qayda-qanunu bərpa etmək üçün məcburiyyət tədbirlərindən istifadə etməyə və hətta təqsirkarı həbs edib, məhkəmə məsuliyyətinə cəlb etməyə borcludur. Bu zaman silahdan ancaq döyüş şəraitində istifadə etmək olar; sülh dövründə isə silah yalnız müstəsna hallarda - şərait təcili tədbirlər görməyi tələb etdikdə, yəni, tabe olmayanın hərəkətləri Vətənə xəyanətə, döyüş tapşırığının yerinə yetirilməməsinə yönəldikdə və ya komandirin (reisin), digər hərbi qulluqçuların, ya da mülki şəxslərin həyatı üçün real təhlükə yarandıqda işlədilə bilər.

Hərbi hissələrdə şəxsi heyətin hüquqi tərbiyəsi məqsədi ilə hüquq hazırlığı keçirilir və Azərbaycan Respublikasının qanunları, hərbi qanunvericilik aktlarının tələbləri haqqında ətraflı məlumatlar verilir. Aparılan ciddi hüquqi-profilaktik tədbirlər nəticəsində cinayət və hadisələrin sayı qat-qat azalmışdır. Bütün bunlar isə ordunun döyüş qabiliyyətinin və döyüş hazırlığının yüksəldilməsi, hərbi hissələrin döyüş tapşırıqlarını müvəffəqiyyətlə yerinə yetirməsi üçün ən vacib amillərdendir.